

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЛЕКСИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ У «СЛОВНИКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» В 11 ТОМАХ

У статті розглянуто особливості впливу тоталітарної ідеології Радянського Союзу на тлумачення номінативних одиниць економічної сфери у «Словнику української мови» в 11 томах (1970–1980). Виявлено лексикографічні прийоми ідеологізації лексем цієї тематичної групи, що полягала в набутті їхньою семантикою оцінного забарвлення в радянському ідеологічному узусі. Встановлено, що семантичні трансформації слів, зміна їхнього аксіологічного статусу були засобами мовного маніпулювання масовою свідомістю.

Ключові слова: економічна лексика, ідеологізація, словникова стаття, семантика, позитивна конотація, негативна конотація.

Вступ

Кожен словник є творінням і виразником свого часу, відображаючи стан і особливості розвитку мови в конкретний історичний період, а також зазвичай стаючи втіленням домінантних у певному суспільстві світоглядних концепцій. Як зауважує П. Гриценко, «словники завжди часово марковані, позначені добою їх створення», вони «відбивають свій час, належать своєму часові і за ці межі вийти неспроможні» (Гриценко, 2011, с. 238–239). Суспільно-політичне життя в СРСР наклало свій відбиток на тлумачні словники: на доборі реєстрових одиниць, їх поясненні та ілюструванні позначилися уявлення та оцінки панівної в державі марксистсько-ленінської ідеології.

Ще в оприлюдненій 1933 року «Резолюції Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в питаннях термінології» було наведено такі настанови щодо лексикографічної діяльності: «...дальші шляхи розвитку ...цілої словникової діяльності треба цілком побудувати на основі марксоленінської методології, на основі ленінської національної політики» (Резолюція, 2005, с. 147). Такі вимоги до словникарства лишалися актуальними в Радянському Союзі впродовж тривалого часу. Зокрема, мовознавці й у працях пізнішого періоду наголошували, що словники, створені «радянськими лексикографами на методологічних принципах марксистсько-ленінського вчення, ...одночасно з виконанням безпосередніх лінгвістичних завдань містять у собі велику і різноманітну наукову й політичну інформацію, будучи в такий спосіб ...важливою

ланкою у ряді масових засобів інтернаціонального виховання радянських людей» (Паламарчук, 1978, с. 199–200). Отже, в умовах радянського ладу лексикографічна практика зазнавала політизації й ідеологізації.

Найбільшою і найважливішою працею української радянської тлумачної лексикографії є «Словник української мови» в 11 томах (1970–1980) (далі – СУМ). Як зазначає один із його укладачів та редакторів В. Винник, «Словник української мови» не позбавлений недоліків, зумовлених суспільними обставинами доби тоталітаризму, зокрема «джерельна база, на якій ґрунтувався його реєстр і здійснювалася інтерпретація значень реєстрових лексем та стійких словосполучень, була обмежена уподобаннями компартійних ідеологів» (Винник, 2012, с. 25). Його творці змушені були опрацьовувати лексеми в межах, визначених радянською владою, що було зумовлено ідеологією та загалом вимогами того часу, у який створювали словник.

Теоретичне підґрунтя

Проблеми впливу комуністичної ідеології СРСР на лексикографічну практику, зокрема відбиття в словниках семантичних трансформацій слів, що стали наслідком масштабних мовних маніпуляцій та контролю над мовними процесами, лишаются маловивченими. Питань ідеологізації лексикографії у своїх наукових розвідках торкаються зарубіжні дослідники А. Вейсберг (Vejsberg, 2002), А. Вежбицька (Wierzbicka, 1995), О. Єрмакова (Єрмакова, 1997), Т. Крючкова (Крючкова, 1989), Н. Купіна (Купина, 1995).

В українському мовознавстві ідеологічна складова лексикографії стала об'єктом зацікавлення Г. Бенкендорфа (Бенкендорф, 2006), який залучає для свого дослідження концептів мов націонал-соціалізму й комунізму матеріали німецьких та російських тлумачних словників, виданих за часів тоталітарних режимів; О. Калиновської (Калиновська, 2008) та Г. Мінчак (Мінчак, 2003), що розглядають окремі моменти ідеологізації словників у контексті дослідження змін лексичного складу сучасної української мови; А. Пренковської (Пренковська, 2015), стаття якої присвячена особливостям лексикографічного опрацювання деяких суспільно-політичних термінів у СУМі.

Поза увагою дослідників лишилася проблема ідеологізації слів, що стосуються економічної сфери, виявлення оцінних характеристик цих номінативних одиниць, що були запроваджені в словникарство радянської доби. Це питання, а також відсутність ґрунтовного лінгвістичного аналізу специфіки побутування економічної лексики в радянському тоталітарному дискурсі зумовлюють актуальність теми дослідження.

Мета статті – з'ясувати особливості тлумачення лексики економічної сфери в «Словнику української мови» в 11 томах, розкрити вплив радянських ідеологічних настанов на формування словникових визначень.

Методи та матеріал дослідження

У дослідженні було використано такі методи: описовий – для виявлення в СУМі ідеологізованих лексичних одиниць та визначення способів їх тлумачення і метод компонентного аналізу – для вивчення семантичної структури лексем, зокрема з'ясування ідеологічно зумовленого змісту понять, характеру семантичних деформацій. Зазначені методи використовували із залученням прийомів класифікації та систематизації лексичного матеріалу.

Результати дослідження

Ідеологізації в «Словнику української мови» в 11 томах, що полягала в набутті семантикою лексеми позитивної або негативної конотації, пов'язаної з її побутуванням у радянському ідеологічному узусі, зазнали лексичні одиниці різних тематичних груп лексики (Ренчка, 2017). З-поміж них – економічна лексика, до якої належать назви предметів, понять, явищ, процесів, пов'язаних з управлінням, виробництвом,

фінансами та іншими сферами соціально-економічного життя.

Для радянської економіки характерним було панування державної власності на засоби виробництва та утвердження централізованої планової системи управління. Економічні орієнтири і догми радянської доби, зокрема протиставлення радянської економічної моделі суспільства світовій фінансово-економічній системі, позначилися на лексикографічному опрацюванні номінативних одиниць економічної сфери.

Тлумачення лексеми *економіка* в СУМі формувало в мовців стереотип сприйняття цього поняття, відповідний радянській ідеології: **ЕКОНОМІКА**. 1. Сукупність суспільно-виробничих відносин. *Якщо економіка світового капіталізму розвивається повільними темпами, переживає кризи і потрясіння, то економіка світового соціалізму характеризується швидкими й сталими темпами зростання* (Програма КПРС, 1961, 19) (Словник, II, с. 458). Цитату, наведену в словниковій статті, дібрано з вагомого в радянському суспільстві джерела – Програми Комуністичної партії Радянського Союзу. Тому вона не лише «доповнює і деталізує семантичну характеристику слова» (Паламарчук, 1978, с. 136), але й унеможливує критичне осмислення позначуваного явища, надаючи йому оцінку та відкидаючи сумніви в правильності такого тлумачення. У ній економічну систему, властиву капіталістичним державам, протиставлено соціалістичній економіці і пояснено за допомогою характеристик «повільні темпи», «переживати кризи і потрясіння», що підкреслювало негативні явища в економіці країн несоціалістичного табору. Натомість радянська економіка не знає падінь та криз. Позитивного оцінного забарвлення слово набуває завдяки атрибутивній словосполучці «швидкі і сталі темпи зростання», а також наведенню в межах цієї словникової статті й інших цитат, що характеризують радянський спосіб життя: *За роки Радянської влади Карпатський край змінився, зросла його економіка* (Цюпа, Україна., 1960, 273); *В колгоспах, де питанням економіки приділяють належну увагу і використовують наявні резерви підвищення продуктивності праці, з року в рік зростає урожайність сільськогосподарських культур* (Колг. Укр., 4, 1959, 6) (Словник, II, с. 458). Про політизацію економічної сфери суспільного життя в СРСР свідчить такий ілюстративний матеріал: *Партійні організації повинні дбати, щоб найбільш кваліфіковані лектори-економісти частіше виступали з лекціями з питань політичної економії, економіки промисловості,*

сільського господарства, транспорту, торгівлі (Рад. Укр., 7.X 1956, 1) (Словник, II, с. 458).

Об'єктом ідеологічних маніпуляцій ставало слово *власність*. У словнику суспільну власність як підґрунтя радянської економіки протиставлено приватній власності, що розглядається як соціально-економічне явище, ставлення до якого тяжіє до негативного. Цього досягнуто за допомогою добору тенденційного ілюстративного матеріалу: **ВЛАСНІСТЬ**. *Економічну основу СРСР становлять соціалістична система господарства і соціалістична власність на знаряддя й засоби виробництва* (Конст. УРСР, 1946, 3); *Економічний розквіт колгоспного ладу створює умови для поступового зближення, а в перспективі і злиття колгоспної власності з загальнонародною в єдину комуністичну власність* (Програма КПРС, 1961, 67) (Словник, I, с. 703); *Суспільна власність, яка утвердилася в СРСР, об'єднала трудящих міста і села в єдину сім'ю* (Ком. Укр., II, 1967, 48) (Словник, IX, с. 858) (ілюстрація до слова *суспільний*); *Поряд з соціалістичною системою господарства, яка є пануючою формою господарства в СРСР, допускається законом дрібне приватне господарство одноосібних селян і кустарів* (Конст. СРСР, 1963, 4) (Словник, VII, с. 568). І відразу наведено іншу цитату, яка містить вказівку на те, що приватне господарювання є небажаним: *Селяни на практиці переконувались у тому, що велике громадське виробництво для них вигідніше, ніж приватні дрібні господарства* (Ком. Укр., 2, 1969, 24) (Словник, VII, с. 568) (цитати до слова *приватний*).

Отже, *власність* у радянському тоталітарному дискурсі трактували насамперед як *суспільну*, а також *соціалістичну, загальнонародну, єдину комуністичну*, хоча, зазначимо, сутність цих понять у СУМі повністю не розкрито, що виявляє насправді відсутність реальних денотатів досліджуваних лексичних одиниць.

Зауважимо, що вживання у визначенні словосполучки *єдина сім'я* є характерною ознакою новомови радянського зразка, яка з пропагандивною метою часто послуговувалася лексичними одиницями, що стосуються сфери родинних взаємин (напр.: *старший брат, сім'я народів-братів, батько народів*). За словами О. Калиновської, у такий спосіб новомова апелювала до «базових психічних структур особистості, «інтимізуючи» ідеолексеми» (Калиновська, 2003, с. 209).

Формування сприйняття суспільної та приватної власності як антиподних явищ та закріплення у свідомості носіїв мови за цими

поняттями відповідно позитивної і негативної оцінки зумовило й негативне ставлення до власника взагалі. **ВЛАСНИК**. 2. Людина, яка прагне сама цілком володіти чим-небудь, не ділячись з іншими. *Під виглядом рівності людської особи взагалі буржуазна демократія проголошує формальну або юридичну рівність власника і пролетаря...* (Ленін, 31, 1951, 119); *Кінчається старого віку гніт. Раб кинув виклик власнику і богу* (Дор., Тобі, народе..., 1959, 84) (Словник, I, с. 703). Приписування власнику такої негативної риси, як жадібність («володіти чим-небудь, не ділячись з іншими»), й оперування у визначенні характеристиками «буржуазна демократія», «старого віку гніт» створювало непривабливий образ власника як ворожого в комуністичному світосприйнятті й штучно архаїзувало саму лексему.

3-поміж зафіксованих у СУМі одиниць економічної лексики виявлено слова на позначення явищ і понять економічних систем інших країн. У тлумаченнях таких слів обов'язково є вказівка, що ці найменування стосуються капіталістичного суспільного ладу, капіталістичних відносин, буржуазного суспільства. Наприклад: **АКЦИЗ**. 1. *У капіталістичних країнах* – вид непрямого податку на продукти масового споживання (цукор, горілку, тютюнові вироби і т. ін.), який підприємці включають у їх продажну ціну (Словник, I, с. 32) [тут і далі напівжирний курсив наш. – І. Р.]; **БІРЖА**. 1. *У капіталістичних країнах* – установа, де здійснюються торговельні, фінансові та інші операції. 2. *Капіталістична установа*, в якій проводиться реєстрація безробітних і здійснюється посередництво між трудящими та підприємцями в купівлі й продажу робочої сили (Словник, I, с. 188); **МОНОПОЛІЯ**. 2. *Велике капіталістичне об'єднання*, що виникло на ґрунті концентрації виробництва й капіталу з метою встановлення панування в певній галузі господарства та одержання максимальних прибутків (Словник, IV, с. 797); **КАРТЕЛЬ**¹, *ек. Одна з форм капіталістичної монополії*, учасники якої для підвищення прибутку укладають угоду про поділ ринків збуту, розміри виробництва, рівень цін на продукцію тощо; характеризується збереженням комерційної та виробничої самостійності об'єднаних підприємств (Словник, IV, с. 110); **НАДПРИБУТОК**, *ек. Прибуток, що значно перевершує середню норму прибутку в капіталістичному суспільстві* (Словник, V, с. 76); **САНАЦІЯ**. 2. *ек. Система заходів, здійснюваних у капіталістичних країнах* державою, щоб запобігти банкрутству банків, трестів і т. ін. Санація

фінансів (Словник, IX, с. 51); **НАДВАРТІСТЬ**. Вартість, створювана працею найманого робітника зверх вартості його робочої сили і привласнювана *капіталістом* (Словник, V, с. 63); **КОМЕРЦІЯ**. У *буржуазному суспільстві* – торгівля й пов'язані з нею справи (Словник, IV, с. 245) тощо.

Слова набували негативної оцінки, оскільки зазначені характеристики виявляли належність позначених явищ до конфронтаційної соціалістичній суспільно-політичній системи. Деякі з цих лексем отримують статус архаїзмів: експліцитно – шляхом уведення в словникову статтю позначки «застаріле», напр.: **Підтримати комерцію**, *заст., жарт.* – підтримати продавця, купуючи в нього товар (Словник, IV, с. 245) (лексема маркована також ремаркою «жартівливе», що вказує на доцільність вживання цього слова лише в такому контексті), та імпліцитно – за допомогою ілюстративного матеріалу, що свідчить про належність поняття до віддаленого в часі від радянської дійсності періоду, напр.: *Жалуєся [пан], що за одну гуральню сім раз більше акцизу платить, ніж податку з усіх своїх ґрунтів* (Фр., II, 1950, 364) (Словник, I, с. 32) (ілюстрація до слова *акциз*).

Часто негативне забарвлення лексем посилюється введенням у словникові статті оцінно-експресивних компонентів, які надають їм пейоративної характеристики. Це зумовлювало формування упередженого ставлення до позначених реалій. Наприклад: **БІЗНЕС**, *розм.* Комерційна, біржова або підприємницька діяльність як *джерело наживи* в капіталістичному світі (Словник, I, с. 179); **БІЗНЕСМЕН**. Великий ділок, комерсант, підприємець. *Не спиться вам, нью-йоркські бізнесмени, Чикагські м'ясники і різники, Вам, що хотіли б світ увесь зелений Залить огнем смертельної ріки?* (Рильський, I, 1956, 390) (Словник, I, с. 179); *Американський монополістичний капітал, що розбух на дріжджах воєнних прибутків і гонки озброєнь, захопив найважливіші джерела сировини, ринки збуту і сфери прикладення капіталу* (Програма КПРС, 1961, 27) (Словник, VII, с. 564) (ілюстрація до слова *прибуток*); **ДІЛОК**, *зневажл.* Той, хто спритно веде справи, переважно комерційні, вдаючись до будь-яких засобів для досягнення мети. *Тут фабрикант, хитрий ділок. Шалені зиски збирає. А той народ, мов той туман, З голodu пухне, вмирає!* (Укр. думи..., 1955, 447) (Словник, II, с. 306). Супроводжуються ці слова й ремарками «розмовне», «зневажливе».

Дефініції та ілюстрації до лексем, що позначають реалії світової економіки, можуть

містити опис недоліків та негараздів, що, як хотіли переконати радянські ідеологи, властиві зарубіжній економічній та політичній системі, на відміну від соціалістичного суспільно-економічного ладу: **КРИЗА**. 2. В економіці капіталістичного суспільства – періодичне перевищення виробництва товарів, що призводить до різкого загострення всіх суперечностей економіки країни: до скорочення виробництва, розладу кредитних і грошових відносин, банкрутства фірм, масового безробіття і зубожіння трудящих мас. – *Криза, що почалась минулого року в капіталістичних країнах, ...припинила роботу чи не в усіх отих «крайних» лабораторіях* (Шовк., Інженери, 1956, 132); *Не стало панів, зникла криза, пропало безробіття* (Козл., Сонце..., 1957, 82) (Словник, IV, с. 343); *Ні один негр не дістане в Чикаго роботи, аж поки біржа забезпечить роботою всіх білих безробітних* (Смолич, Сорок вісім..., 1937, 280) (Словник, I, с. 188) (ілюстрація до слова *біржа*); *Вони встановлюють високі ціни на товари й посилюють експлуатацію трудящих* (Ек. геогр. заруб. країн, 1956, 7) (Словник, IV, с. 797) (ілюстрація до слова *монополія*).

Найпомітнішим наслідком впливу комуністичної ідеології на семантику лексем економічної сфери та їх тлумачення у словниках стало набуття словами штучної багатозначності, коли пояснення значення слова ніби розщеплювало позначене ним поняття, розділяло його на два «різновиди», один з яких стосувався радянського способу життя, і тому мав позитивне оцінне забарвлення, інший – капіталістичного, буржуазного, й отримував негативне значеннєве навантаження.

Такий підхід відбито як у дефініціях слів, так і в ілюстративному матеріалі. Наприклад: **БАНК**. 1. У *СРСР* – державна фінансова установа, яка здійснює кредитування народного господарства і є розрахунковим центром країни; у *капіталістичних країнах* – фінансова установа, що концентрує капіталовкладення, які дає в позику *капіталістам* з метою одержання прибутків і надприбутків (Словник, I, с. 100); **ПРИБУТОК**. // *Доход капіталістів*, джерелом якого є додаткова вартість. <...> // *Доход державних підприємств у соціалістичному суспільстві* (Словник, VII, с. 564); **ФІРМА**. 1. У *капіталістичних країнах* – торговельне або промислове підприємство, що користується правом юридичної особи, під маркою якої продаються товари або випускаються вироби. <...> 2. У *СРСР* – об'єднання однорідних або суміжних підприємств (Словник, X, с. 601); **ТРЕСТ**. 1. Одна

з форм монополістичного об'єднання **капіталістичних підприємств**, при якій вони втрачають свою виробничу, комерційну та юридичну самостійність і підпорядковуються єдиному централізованому управлінню, що сприяє одержанню надприбутків. <...> 2. У **Радянському Союзі** – одна з форм організації соціалістичної промисловості; об'єднання кількох виробничих підприємств (перев. однієї галузі) з централізованим управлінням (Словник, X, с. 247); **ФІНАНСИСТ**. 1. Фахівець у галузі фінансових операцій. <...> 2. **Капіталіст**, який здійснює великі грошові операції; банкір (Словник, X, с. 598).

У разі, коли дефініції не містили чітко вираженої оцінки певних явищ життя радянського і капіталістичного суспільства, ілюстративний матеріал було дібрано так, що читач легко міг визначити позитивні й негативні сторони характеризованого поняття, напр.: **Капіталістичне виробництво не може розвиватися інакше, як стрибками** (Ленін, 5, 1948, 72); **Комуністичне виробництво вимагає високої організованості, чіткості і дисципліни, які забезпечуються не шляхом примусу, а на основі розуміння громадського обов'язку, визначаються всім укладом комуністичного суспільства** (Програма КПРС, 1961, 56) (Словник, I, с. 474) (ілюстрації до слова *виробництво*); *На відміну*

від буржуазної конкуренції, що призводить до розорення однієї з сторін, соціалістичне змагання передбачає товариську взаємодопомогу, бо має своєю метою задоволення не тільки особистих, а, насамперед, суспільних потреб (Ком. Укр., 6, 1960, 52) (Словник, IV, с. 261) (ілюстрація до слова *конкуренція*).

Висновки

Отже, дослідження тлумачення лексем економічної сфери в «Словнику української мови» в 11 томах дає змогу дійти висновку, що ці слова в радянську добу ставали об'єктом ідеологічного впливу. Залежно від того, якого суспільно-економічного ладу стосувалося поняття, слово, яке його позначало, набувало позитивного або негативного оцінного компонента значення, що забезпечувалося застосуванням певних лексикографічних прийомів; крім того, оцінний компонент семантики слова міг істотно варіюватися в межах словникової статті, зумовлюючи явище ідеологічної багатозначності лексичної одиниці.

Перспективами подальших досліджень є здійснення порівняльного аналізу дефініцій лексики економічної сфери у тлумачних словниках української мови радянського та пострадянського періодів та вивчення лексикографічних прийомів її деідеологізації.

Список використаної літератури

- Бенкендорф Г. Д. Химери в оселі буття / Г. Д. Бенкендорф. – Київ : Вид. центр КНЛУ, 2006. – 185 с.
- Винник В. О. Як створювався академічний тлумачний «Словник української мови» в 11-ти томах / В. О. Винник // Українська і слов'янська лексикографія : Леонідові Сидоровичу Паламарчукові / Ін-т укр. мови НАН України ; відп. ред. І. С. Гнатюк. – Київ : КММ, 2012. – С. 16–27.
- Гриценко П. Ю. «Слово поза словником»: реєстр словника як проблема сучасної тлумачної лексикографії / П. Ю. Гриценко // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія / відп. ред. І. С. Гнатюк ; Ін-т укр. мови НАН України. – Київ, 2011. – С. 238–243.
- Ермакова О. П. Тоталитарное и посттоталитарное общество в семантике слов / О. П. Ермакова // Русский язык. Najnowsze dzieje języków słowiańskich / Red. E. Širjaev. – Opole : Uniwersytet Opolski, 1997. – S. 121–165.
- Калиновська О. В. Лексико-семантичні зрушення в мові тоталітарного режиму (на матеріалі партійних документів 70-х рр. ХХ ст.) / О. В. Калиновська // Семантика мови і тексту : зб. ст. VIII Міжнар. наук. конф. (22–24 жовтня 2003 р.). – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – С. 208–212.
- Калиновська О. В. Проблеми лексикографічного опису ідеологічно забарвлених лексичних одиниць / О. В. Калиновська // Наукові записки НаУКМА. – Київ, 2008. – Т. 85 : Філологічні науки. – С. 35–39.
- Крючкова Т. Б. Особенности формирования и развития общественно-политической лексики и терминологии / Т. Б. Крючкова. – Москва : Наука, 1989. – 151 с.
- Купина Н. Тоталитарный язык: словарь и речевые реакции / Н. Купина. – Екатеринбург ; Пермь : Изд-во Урал. ун-та – ЗУУНЦ, 1995. – 144 с.
- Мінчак Г. Б. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ століття) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Г. Б. Мінчак. – Київ, 2003. – 301 с.
- Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики) / Л. С. Паламарчук. – Київ : Наук. думка, 1978. – 201 с.
- Пренковська А. Суспільно-політичні терміни в лексикографії радянського і пострадянського періодів (Порівняльний аспект) / А. Пренковська // Дивослово. – 2015. – № 2 (695). – С. 35–40.
- Резолюція Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в питаннях термінології // Українська мова у ХХ сторіччі : історія лінгвоциду : документи і матеріали / за ред. Л. Масенко ; упоряд. Л. Масенко та ін. – Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2005. – С. 143–148.
- Ренчка І. Є. Ідеологізація та деідеологізація лексем у словниках української мови ХХ – початку ХХІ століть : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / І. Є. Ренчка. – Київ, 2017. – 231 с.
- Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наук. думка, 1970–1980. – Т. I–XI.
- Vejsberg A. Defining Political Terms in Lexicography: Recent Past and Present / A. Vejsberg // Euralex 2002 Proceedings. – Goeteborg, 2002. – P. 657–667.
- Wierzbicka A. Dictionaries and Ideologies: Three Examples from Eastern Europe / A. Wierzbicka // Lexicographica 64. – 1995. – P. 181–195.

Inna Renchka

REPRESENTATION OF THE ECONOMIC SPHERE VOCABULARY IN THE *DICTIONARY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE* IN 11 VOLUMES

Background. The lexicographic practice of the Soviet period was influenced by the society dominant communist ideology. In the first turn, this was manifested in the semantic transformations of words, namely in acquiring positive or negative connotations by the semantics of lexemes due to their existence in the Soviet ideological area. In the *Dictionary of the Ukrainian language* in 11 volumes (1970–1980), the nominative units in various thematic groups of vocabulary have experienced the ideologization, including the tokens of the economic sphere.

Purpose. The purpose of the paper is to clarify the peculiarities of the interpretation of the economic vocabulary in the *Dictionary of the Ukrainian Language* in 11 volumes, to disclose the influence of the Soviet ideological guidelines on the formation of dictionary definitions.

Methods. The research used the following methods: descriptive – to identify ideologized lexical units in the dictionary and the determine the ways of their interpretation, and component analysis method – to study the semantic structure of lexemes. These methods are used involving the technologies of the classification and systematization of lexical material.

Results. Economic benchmarks and dogmas of the Soviet era, in particular, the opposition of the Soviet economic model of society to the world financial and economic system, have affected the lexicographic processing of the nominative units of economic sphere. The study of semantic content and the structure of dictionary items made it possible to identify the lexicographic techniques of ideologizing the lexemes of this thematic group, namely the use of evaluative attributive phrases and evaluative-expressive components in the definitions, quoting sources authoritative in Soviet society, which are characterized by a distinct appreciation from the point of view of the communist ideology, application of the opposition technique and introduction of the interpretation elements containing an indication on the social system related to the nomination. It is found out that the words of the economic sphere changed the axiological status within the dictionary item, which led to the ideological ambiguity of the word.

Discussion. It is proved that the words of the economic sphere became the object of ideological influence in the Soviet era. The prospects for further research are the implementation of the comparative analysis of the definitions of economic sphere vocabulary in the explanatory dictionaries of the Ukrainian language of the Soviet and post-Soviet periods.

Keywords: economic vocabulary, ideologization, vocabulary item, semantics, positive connotation, negative connotation.

Матеріал надійшов 15.01.2018